

Utjecaj turizma na razvoj Hrvatskog gospodarstva

Drčić, Jakov

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Economics and Business / Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:148:748929>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-ShareAlike 3.0 Unported/Imenovanje-Nekomercijalno-Dijeli pod istim uvjetima 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-09**

Repository / Repozitorij:

[REPEFZG - Digital Repository - Faculty of Economics & Business Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu

Ekonomski fakultet

Preddiplomski stručni studij

Poslovna ekonomija – smjer Računovodstvo i financije

**UTJECAJ TURIZMA NA RAZVOJ HRVATSKOG
GOSPODARSTVA**

Završni rad

Jakov Drčić

Zagreb, lipanj 2024.

Sveučilište u Zagrebu

Ekonomski fakultet

Preddiplomski stručni studij

Poslovna ekonomija – smjer Računovodstvo i financije

**UTJECAJ TURIZMA NA RAZVOJ HRVATSKOG
GOSPODARSTVA**

**THE IMPACT OF TOURISM ON THE DEVELOPMENT OF
THE CROATIAN ECONOMY**

Završni rad

Student: Jakov Drčić

JMBAG: 0067609353

Mentor: Izv. prof. dr. sc. Tomislav Sekur

Zagreb, lipanj 2024.

SAŽETAK

Ovaj završni rad istražuje utjecaj turizma na razvoj gospodarstva Republike Hrvatske, analizirajući teorijske postavke turizma, statističke pokazatelje te konkretne učinke na nacionalnu ekonomiju. Rad obuhvaća analizu ekonomske dinamike turizma u Hrvatskoj, istražuje njegove pozitivne i negativne učinke te prikazuje relevantne statističke podatke o turizmu u Republici Hrvatskoj. Cilj rada je definirati učinak turizma na hrvatsko gospodarstvo s obzirom na razmjere koje ovaj sektor zauzima u bruto domaćem proizvodu i bruto dodanoj vrijednosti države. Obzirom na brz razvoj i širenje utjecaja turizma te pozitivne efekte koje turizam ima na određene destinacije, Hrvatska je posljednjih godina postala jedna od atraktivnijih turističkih destinacija Europe. Važno je definirati ključne odrednice i točan utjecaj turizma kako bi se omogućio njegov daljnji razvoj te, uz pomoć novorazvijenih metodologija, usporediti stanje turizma u Hrvatskoj s drugim državama.

Ključne riječi: Turizam, Hrvatsko gospodarstvo, utjecaj turizma, održivi razvoj, ekonomski rast, destinacija, izazovi, prilike, razvojna strategija

SUMMARY

This thesis explores the impact of tourism on the economic development of the Republic of Croatia, analyzing theoretical principles of tourism, statistical indicators, and specific effects on the national economy. The paper includes an analysis of the economic dynamics of tourism in Croatia, investigates its positive and negative impacts, and presents relevant statistical data on tourism in the Republic of Croatia. The aim is to define the impact of tourism on the Croatian economy, considering the proportion that this sector occupies in the country's gross domestic product and gross value added. Given the rapid development and expanding influence of tourism, along with its positive effects on certain destinations, Croatia has recently become one of the more attractive tourist destinations in Europe. It is essential to define the key determinants and precise impact of tourism to facilitate its further development and, using newly developed methodologies, compare its status with that of other countries.

Keywords: Tourism, Croatian economy, Impact of tourism, Sustainable development, Economic growth, Destination, Challenges, Opportunities, Development strategy

JAKOV DRČIĆ

Ime i prezime studenta/ice

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je ZAVRŠNI RAD
(vrsta rada)
isključivo rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu, a što pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

U Zagrebu, 14.6.2024.

Student/ica:

P.

(potpis)

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1 Predmet i cilj rada	1
1.2. Izvori i metoda istraživanja podataka.....	1
1.3. Struktura i sadržaj rada.....	2
2. TEORIJSKE POSTAVKE TURIZMA	3
2.1. Pojmovno određenje turizma.....	3
2.2. Uloga turizma u gospodarstvu.....	4
2.3. Prednosti hrvatskog turizma.....	5
2.4. Nedostaci hrvatskog turizma	7
3. POKAZATELJI STANJA TURIZMA U REPUBLICI HRVATSKOJ	9
3.1 Osnovni pokazatelji turizma u Republici Hrvatskoj kroz godine	10
3.2 Turistički satelitski račun ili bilanca (TSA)	25
4. UTJECAJ TURIZMA NA GOSPODARSTVO REPUBLIKE HRVATSKE	29
4.1 Turistički satelitski račun Republike Hrvatske	29
4.1.1. TSA za 2011.godinu.....	30
4.1.2. TSA za 2016.godinu.....	32
4.2 Usporedba Hrvatske sa drugim državama.....	35
5. ZAKLJUČAK	38
POPIS LITERATURE	39
POPIS SLIKA	41
POPIS TABLICA.....	41

1. UVOD

Hrvatska se često ističe kao jedna od najatraktivnijih turističkih destinacija u Europi, a turizam igra iznimno značajnu ulogu u njezinom gospodarskom rastu. U radu se istražuje kako turizam utječe na ekonomski razvoj Hrvatske, analizira pozitivne i negativne aspekte ovog fenomena, te razmatra strategije za održivi razvoj turizma. Kroz dubinsku analizu ekonomske dinamike turizma u Hrvatskoj, u radu će se analizirati kako turizam oblikuje gospodarske pokazatelje, kakve promjene donosi u zapošljavanju, te na koji način utječe na regionalnu neravnotežu. Kroz ovaj rad, pokušat će se pružiti dublje razumijevanje važnosti turizma za hrvatsko gospodarstvo, te potencijalnih smjernica za njegov održivi i prosperitetan razvoj.

1.1 Predmet i cilj rada

Predmet rada je utjecaj turizma na gospodarski razvoj Republike Hrvatske. Istražuje se utjecaj turizma na BDP, potrošnju i zaposlenost. Rast turističke potražnje rezultat je bogate ponude te samim time utječe na cjelokupan rast gospodarstva.

Cilj rada je utvrđivanje veze između turizma i gospodarskog rasta u Republici Hrvatskoj gdje će se prikazati analiza i kretanja BDP-a, zaposlenosti i potrošnje kao posljedica utjecaja turizma kao djelatnosti.

1.2. Izvori i metoda istraživanja podataka

Problem istraživanja je utjecaj turizma na gospodarstvo države posebno kada su u pitanju promjene u broju zaposlenih, potrošnji i u potpunom ekonomskom razvoju države. Osim toga, istraživanje će se fokusirati na analizu utjecaja turizma na infrastrukturu, okoliš, kulturološko naslijeđe te regionalnu neravnotežu.

Također, problem istraživanja uključuje proučavanje strategija i politika koje bi mogle unaprijediti održivost turizma kao ključnog sektora za ekonomski rast i prosperitet države. Kroz sve navedene aspekte, cilj je definirati sveukupan doprinos turizma u razvoju gospodarstva Hrvatske te identificirati potencijalne izazove i prilike za budući razvoj.

Metode izračuna ukupnog doprinosa turizma u ovom radu polaze od raspoložive statistike turizma i nacionalnih računa Hrvatske.

1.3. Struktura i sadržaj rada

Tema istraživanja u ovom radu fokusira se na analizu doprinosa turizma gospodarskom rastu Republike Hrvatske. U prvom dijelu istraživanja proučavaju se teoretski aspekti turizma, njegova uloga te prednosti i nedostaci. U drugom dijelu rada razmatraju se teoretski okviri ekonomije i gospodarskog rasta. Treći dio rada posvećen je utjecaju turizma na ključne ekonomske pokazatelje poput bruto domaćeg proizvoda, potrošnje, multiplikativnih efekata i zaposlenosti. Posljednji dio rada prikazuje dubinsku analizu utjecaja turizma na ekonomiju i navedene gospodarske pokazatelje Republike Hrvatske.

2. TEORIJSKE POSTAVKE TURIZMA

2.1. Pojmovno određenje turizma

Razmatranje i definiranje turizma kao kompleksne društveno-ekonomske pojave, koja se analizira kao dio gospodarskog sustava ili integralnog ekonomskog procesa, čini ključni fokus ovog istraživanja. Za dublje razumijevanje ove kompleksne pojave, nužno je primijeniti metodologiju opće teorije sustava i početi s objašnjavanjem njenih temeljnih teorijskih principa. Nakon toga, moguće je uspostaviti veze između ekonomske dinamike i kružnog toka ekonomskih aktivnosti s ovom složenom društveno-ekonomskom pojavom - turizmom - unutar toga ekonomskog procesa.

Prema istom izvoru turizam, u svojoj biti, predstavlja aktivnost putovanja pojedinaca širom svijeta s namjerom posjeta različitim destinacijama koje ih privlače iz različitih razloga. Međutim, turizam transcendirajući koncept samog putovanja, te ga karakteriziraju dodatni ključni elementi. Turizam obuhvaća aktivnosti osoba koje se sele iz svog svakodnevnog okruženja na razdoblje ne duže od jedne uzastopne godine, a to čine u slobodno vrijeme, bilo iz poslovnih ili drugih osobnih razloga.

Razlika između turizma i običnog putovanja leži u prisutnosti specifičnih kriterija. Za početak, turizam zahtijeva promjenu mjesta boravka, što predstavlja ključni kriterij jer se ne radi samo o unajmljivanju smještaja u vlastitom gradu. Osim toga, turizam ima jasno definiranu svrhu i cilj putovanja, pri čemu se koncept turizma razvija kako se mijenjaju društveni uvjeti, tehnologija i dostupnost svjetskih destinacija. Naposljetku, treći ključni kriterij turizma je maksimalno trajanje putovanja - iako putovanje koje traje samo jedan dan može biti smatrano turizmom, dulje boravke, na primjer, dulje od godinu dana, ne možemo klasificirati kao turističke aktivnosti (Netto, 2009).

Turizam se raznoliko klasificira prema različitim ciljevima putovanja. Raznolikost svrha putovanja određuje različite vrste turizma, uključujući kulturni turizam, sportski turizam, urbani turizam, ruralni turizam, medicinski i zdravstveni turizam, vodeni turizam, ekoturizam, pa čak i svemirski turizam. Stoga, vrste turizma variraju prema ciljevima i interesima putnika, obogaćujući turističku industriju raznolikim iskustvima i destinacijama (Pičuljan i sur. 2018).

2.2. Uloga turizma u gospodarstvu

Turizam je djelatnost koja predstavlja sveobuhvatan skup aktivnosti koje obuhvaćaju putovanje ljudi diljem svijeta s različitim svrhama i interesima. Njegova ključna svrha leži u organizaciji ugodnih putovanja i pružanju maksimalnog zadovoljstva putnicima. Ova svrha odražava se kroz različite aspekte turizma što prije svega uključuje način na koji turisti putuju, ponuđene usluge i proizvode koje konzumiraju te ukupno iskustvo koje oblikuju tijekom putovanja. Bez obzira na vrstu turizma kojom se bavimo, zajednički element svakog turističkog iskustva jest činjenica da ljudi istražuju različite destinacije koje nude turističke atrakcije i aktivnosti (Krajnović i sur., 2016).

Turizam je treća najvažnija izvozna industrija u svijetu, s prihodima od 1.742 milijarde američkih dolara ostvarenih u 2019. godini. Europa, kao vodeća destinacija, generira 51% tih prihoda, što ističe njezinu važnost na globalnoj turističkoj sceni. U razdoblju od 2010. do 2019. godine, Europa je bilježila prosječan godišnji rast međunarodnih turističkih dolazaka od 4,7% (Čović i sur., 2023). Turizam, prema mnogim autorima ima iznimno bitnu ulogu u ekonomskom razvoju, zapošljavanju, društvenoj integraciji i očuvanju okoliša, posebice u manje razvijenim regijama Europe. Njegov utjecaj na gospodarstvo, društvo i okoliš čini ga neophodnim za razvoj i koheziju mnogih europskih područja (Blažević i Vuković, 2001).

Europski turizam pokazuje izuzetnu otpornost i stabilan rast, čak i tijekom globalnih gospodarskih kriza poput one iz 2009. godine i drugih poremećaja koji su se pojavljivali u prošlosti. Nakon značajnog pada turističkog prometa 2020. godine zbog pandemije COVID-19 i povezanih ograničenja, sektor se brzo oporavio. Tome u prilog govori činjenica da Europska unija sudjeluje s oko 38% u međunarodnom turizmu i 73% u europskom turizmu. Oko 12,3 milijuna ljudi zaposleno je u turističkom sektoru i povezanim djelatnostima unutar EU-a. Važno je napomenuti da je svako deseto poduzeće u nefinancijskom poslovnom sektoru povezano s turizmom. Poduzeća u turističkom sektoru zapošljavaju 9,2% svih zaposlenih u nefinancijskom gospodarstvu, dok 21,9% zaposlenih radi u sektoru usluga (Čović i sur., 2023).

U Hrvatskoj je, još u prošlom desetljeću, točnije u 2013. godini udio zaposlenih u ugostiteljskom sektoru iznosi je preko 6% od ukupnog broja zaposlenih što govori o važnosti i broju radnih mjesta u turističkom sektoru (Bartoluci, 2013).

Iako, prema iskazanim podacima, turizam donosi brojne prednosti, ne mogu se zanemariti činjenice da nosi i određene nedostatke. Važno je napomenuti da su prednosti i nedostaci turizma izraženi na različite načine ovisno o destinaciji i kontekstu. Neka turistička područja mogu iskusiti veći naglasak na prednostima, dok druga suočavaju s više izazova. Stoga, analiza ovih aspekata varira ovisno o specifičnim karakteristikama destinacije i njezinom turističkom razvoju (Krajnović i sur., 2016).

2.3. Prednosti hrvatskog turizma

Turizam je uslužna djelatnost koja zadnjih desetak godina kao posljedica otvaranja granica, globalizacije tržišta, povećanja slobodnog vremena, razvoja tehnologije i sličnih pojava bilježi značajan rast (Blažević i Vuković, 2001).

Najvažnija prednost koja proizlazi iz turizma leži u ekonomskim aspektima ovog fenomena. Turizam predstavlja jedan od najvažnijih sektora usluga s mnogim prednostima za gospodarstvo i društvo, kako u Europi, tako i širom svijeta. Prvo, turizam stvara veliki broj radnih mjesta, često u perifernim i manje razvijenim područjima, čime potiče lokalni ekonomski rast i smanjuje nezaposlenost. Ovaj sektor tradicionalno zapošljava veliki broj niskokvalificiranih radnika, što doprinosi smanjenju siromaštva i socijalnoj inkluziji (Halkier, 2010).

Kako broj posjetitelja u turističkom odredištu raste, tako rastu i prihodi generirani putem turizma. Povećana potražnja za turističkim sadržajima potiče razvoj i širenje turističke ponude. Da bi privukli i zadržali posjetitelje na svojim destinacijama, pružatelji usluga i proizvođača unaprjeđuju svoju kvalitetu, što rezultira još većim turističkim uspjehom i, posljedično, povećanim ekonomskim koristima. Stoga je ekonomska dobit, kao primarna korist, ključna prednost turizma. Kada turisti posjećuju određene destinacije, njihova potrošnja na smještaj, hranu, prijevoz i aktivnosti potiče proizvodnju i usluge u drugim sektorima, stvarajući multiplikativne ekonomske učinke. Ova dodatna potrošnja često vodi do povećane proizvodnje i zapošljavanja u povezanim industrijama, čime se dodatno pojačava gospodarski rast. Taj utjecaj i gospodarski rast u Republici Hrvatskoj bit će prikazan kasnije u ovom radu (Čavlek i sur., 2011).

Druga prednost turizma leži u razvoju destinacije u kojoj se turizam razvija, a ovaj razvoj odvija se na način opisan u prethodnim rečenicama. Ove prednosti nastoje povećati koristi koje

proizlaze iz povećanja broja posjetitelja. To uključuje stvaranje više zapošljavanja za lokalno stanovništvo, mogućnost ostvarivanja prihoda kroz iznajmljivanje smještajnih jedinica, poboljšanje prometne infrastrukture, te unapređenje turističkih resursa za zadovoljstvo posjetitelja (Ivančević i Perc, 2017). Stoga je turizam važan alat za regionalni razvoj. U mnogim ruralnim i perifernim područjima, turizam je jedan od glavnih izvora prihoda i može igrati ključnu ulogu u revitalizaciji lokalnih zajednica. Razvoj turističke infrastrukture, kao što su hoteli, restorani i transportne usluge, također može doprinijeti poboljšanju kvalitete života lokalnog stanovništva (Halkier, 2010). Ovaj razvoj također potiče interes stranih investitora, što dovodi do širenja ukupne turističke ponude, stvaranja novih radnih mjesta, a često i poboljšanja kvalitete usluga. Time se privlače i turisti koji cijene visoku kvalitetu usluga, bez obzira na cijenu (Ivančević i Perc, 2017).

Hrvatska posjeduje značajnu prednost u turizmu, posebice za jednu vrstu turizma, nautički turizam zahvaljujući svojim prirodnim obilježjima. Njena pogodna lokacija na Sredozemlju, koje postaje sve važnije europsko i svjetsko turističko središte, značajno doprinosi privlačnosti zemlje. Posebne pogodnosti obalnog područja istočnog dijela Jadrana uključuju povoljne klimatske, geomorfološke i druge karakteristike koje čine ovaj dio Hrvatske izuzetno atraktivnim za turiste. Jedinstvena obilježja akvatorija imaju posebnu važnost za nautički turizam. Razvedenost obale, povoljna klima, vjetrovi srednje jačine te veliki broj zaštićenih uvala pružaju izvanredne uvjete za plovidbu i sigurno sidrenje. Raznolikost prirodnoga, pomorskog i podmorskog pejzaža doprinosi atraktivnosti obalnog područja, dok raspored malih i većih naselja te luka i lučica omogućava krstarenje i manjim plovnim jedinicama. Dodatno, povoljan geografski položaj Hrvatske prema turistički istaknutim europskim zemljama olakšava pristup i povećava broj posjetitelja. (Favro i Saganić, 2007).

Nakon ekonomskih prednosti te prednosti u obliku prirodnih obilježja, turizam donosi i niz infrastrukturnih, kulturnih i okolišnih prednosti. Infrastrukturne prednosti uključuju poboljšanje cestovne, željezničke i zračne povezanosti, kao i napredak u medicinskim i obrazovnim ustanovama. Razvoj radne snage za pružanje turističkih usluga također postaje iznimno važan aspekt turizma. Kulturne prednosti turizma ogledaju se u boljim odnosima s drugim zemljama i poštivanju kultura posjetitelja, što pridonosi međunarodnom razumijevanju i kulturnoj raznolikosti (Ivančević i Perc, 2017). Uspješno djelovanje na turističkom tržištu zahtijeva razumijevanje različitih kultura i potreba turista, što doprinosi globalnoj povezanosti i razumijevanju među narodima. Turizam također igra bitnu ulogu u promociji lokalnih kultura

i tradicija, pomažući u očuvanju kulturne baštine, a kao specifičnost Republike Hrvatske, osim razvedenosti obale, itekako se može navesti broj nacionalnih parkova, parkova prirode, ali i spomenika i građevina od kojih su brojne pod zaštitom UNESCO-a (Halkier, 2010). Osim toga, Hrvatska se može pohvaliti sa bogatom nematerijalnom kulturnom baštinom koja postaje sve poznatija i prepoznatija diljem Europe i svijeta.

Briga o okolišu postaje sve značajnija kako bi se očuvao okoliš i pozitivno dojmljivost turistima. Konačno, turizam promovira turističku destinaciju, čineći je prepoznatljivom u svijetu i omogućavajući ekonomske i druge prednosti. S razvojem turizma smanjuju se potrebe za ulaganjem u marketing, dok se istovremeno izgrađuje reputacija destinacije (Ivančević i Perc, 2017).

Konačno, turizam potiče inovacije i primjenu novih tehnologija. Iako sektor možda ima niske razine formaliziranog istraživanja i razvoja, oslanja se na uvoz znanja putem novih tehnologija i organizacijskih oblika razvijenih drugdje. Ovo poticanje inovacija može dovesti do učinkovitijeg upravljanja resursima i održivijeg razvoja, što je ključno za budućnost turizma (Halkier, 2010).

2.4. Nedostaci hrvatskog turizma

Turizam u Hrvatskoj nosi sa sobom niz izazova koji često proizlaze iz prednosti koje pruža. Privlačenje stranih investicija može biti dvojako korisno jer doprinosi ekonomskom rastu, ali istovremeno može stvoriti nejednakosti. Inicijalno doživljavani kao prilika, rastući broj investicijskih projekata često isključuje lokalno stanovništvo iz ekonomske dobiti, usmjeravajući sve prihode od turizma stranim investitorima umjesto lokalnim zajednicama.

Povećanje broja radnih mjesta u turizmu, iako pozitivno za zapošljavanje, također donosi izazove. Radna mjesta poput konobara, čistača i vozača taksija često su slabo plaćena i stresna. Uz to, obrazovanje mladih za ove poslove često je pod stranim vlasništvom, što dovodi do odljeva novca iz zemlje ili njegove ponovne investicije u turizam, što dalje pogoršava regionalne nejednakosti.

Ekološki nedostaci turizma su također značajni. Iako se ulaže u očuvanje okoliša kako bi se zadovoljile potrebe turista, intenzivan turizam može imati negativan utjecaj na prirodno okruženje. Uništavanje šuma radi izgradnje turističkih objekata, povećano zagađenje zraka od

intenzivnog prometa i drugi ekološki problemi mogu imati dugoročne posljedice ne samo za lokalna turistička područja već i globalno, pridonoseći klimatskim promjenama.

Komercijalizacija kulturnih dobara također je upitnog utjecaja jer s jedne strane privlači turiste zainteresirane za kulturno naslijeđe, dok istovremeno može dovesti do gubitka autentičnosti i degradacije kulture u marketinški alat. To može dugoročno smanjiti privlačnost turističkih odredišta koja gube svoj originalni karakter i šarm.

Ovisnost gospodarstva o turizmu predstavlja značajan rizik. Kada gospodarstvo postane preosjetljivo na fluktuacije u turističkoj industriji, bilo kakve nepredviđene promjene, poput terorističkih napada ili globalnih kriza, mogu brzo destabilizirati cijeli sektor. Ovo naglašava potrebu za diverzifikacijom gospodarskih aktivnosti radi smanjenja ranjivosti (Šonje, 1999).

Problemi u statističkom praćenju turizma dodatno kompliciraju analizu utjecaja i upravljanje ovim sektorom. Nedostatak preciznih podataka o ekonomskom doprinosu turizma može dovesti do podcjenjivanja njegove stvarne važnosti u nacionalnom gospodarstvu, što je ključno za razvoj adekvatnih politika i strategija (Nerad i Koščak, 2020).

Teškoće u mjerenju turizma proizlaze iz činjenice da turizam nije prikazan kao zaseban sektor u nacionalnim računima, obzirom da je sačinjen od skupa različitih aktivnosti definiranih potražnjom. Turizam nije moguće svesti isključivo na jednu gospodarsku djelatnost jer obuhvaća različite djelatnosti čija potražnja nije isključivo vezana uz turiste. Dodatne teškoće u mjerenju turizma proizlaze iz činjenice da su turistički proizvodi često neopipljivi te ih je stoga teško mjeriti fizičkim ili financijskim pokazateljima (Hara, 2008).

3. POKAZATELJI STANJA TURIZMA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Kako bi se definirala kvalitetna polazna točka za mjerenje određenih učinaka turizma na gospodarstvo određene države potrebno je imati definiran sustav statistike turizma i što on ubraja. Tako prema Ivandić (2014) Sustav statistike turizma Republike Hrvatske sastavljen je od 4 glavna definirana područja. Prvo područje čini potražnja koja je definirana i mjerljiva uz pomoć dolaznih turističkih izdataka i domaćih turističkih izdataka. U dolazne turističke izdatke ubrajaju se istraživanja potrošnje dolaznih posjetitelja čije glavne instrumente mjerenja provode HNB i IT. Osim toga, dolazni turistički izdaci mjere se istraživanjima turističke aktivnosti prema određenim parametrima kao što su dolasci, noćenja i slično, što na godišnjoj razini mjeri Državni zavod za statistiku. Uz navedeno, Zavod provodi i mjerenje graničnog prometa koji je treći faktor mjerenja dolaznih turističkih izdataka. Za domaće turističke izdatke koriste se rezultati istraživanja potrošnje domaćih i dolaznih turista što provode sva tri gore navedena tijela, također na godišnjoj razini.

Uz potražnju, iznimno bitno je pratiti i ponudu kako bi Republika Hrvatska imala što kvalitetniju polaznu točku mjerenja učinaka turizma. U ponudu ulaze parametri koje također mjeri Državni zavod za statistiku, a sastoje se od strukturne statistike koja uključuje ugostiteljstvo, trgovinu, promet, turističko posredovanje, nautiku i slične industrije koje su povezane sa turizmom. Uz to bitan pokazatelj su i podaci nacionalnih računa; proizvodnja, bruto dodana vrijednost, bruto domaći proizvod i imputirana renta (Lovrinčević i sur., 2013). Za kraj definiranja ponude kao parametra važno je promotriti mjerenja koja provode FINA i porezna uprava, a odnose se na podatke o poslovanju poduzetnika.

Osim ponude i potražnje, potrebno je u izmjeru uključiti i posebna istraživanja kao što su turističko posredovanje, zračni i željeznički promet putnika, pomorski promet putnika kao i nautika odnosno prometna sredstva poput čartera, kruzera i jahting.

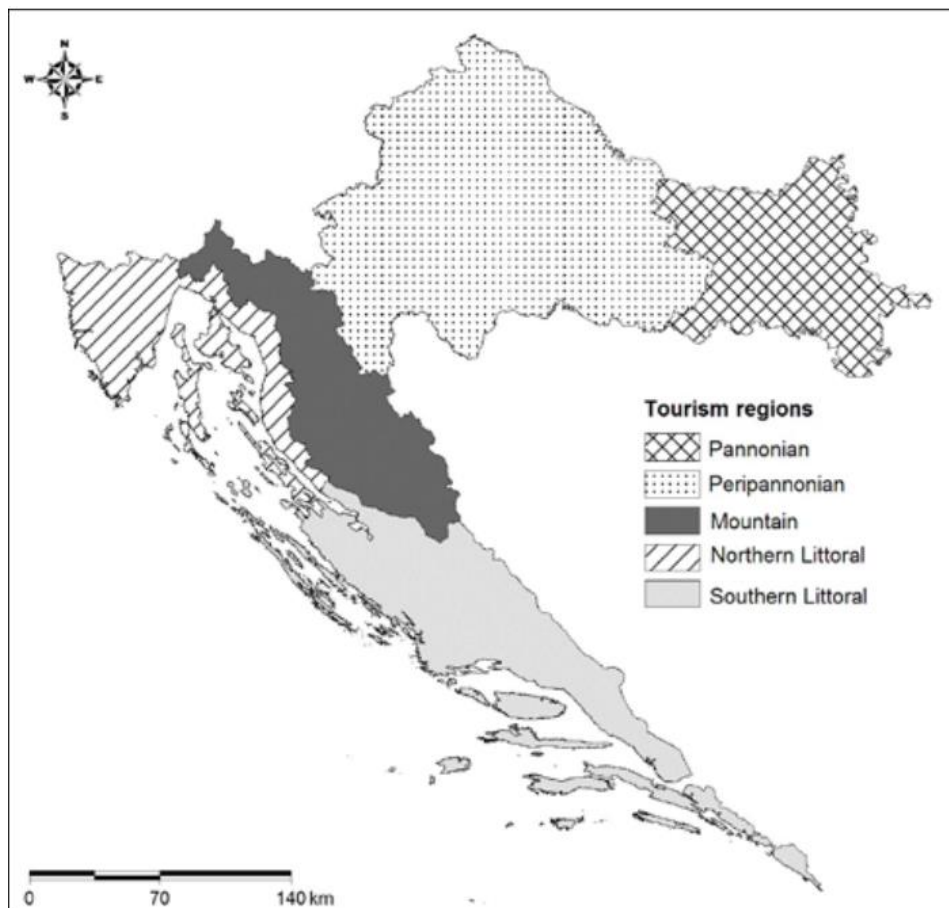
Zadnji bitan parametar sustava vođenja statistike turizma Republike Hrvatske čine međunarodne usporedbe koje svrstavaju Republiku Hrvatsku na ljestvice uspješnosti turizma sukladno rezultatima koje su postigli u usporedbi sa drugim europskim i svjetskim državama. Tako se u međunarodne usporedbe ubrajaju podaci nacionalnih statističkih ureda iz turističkih satelitskih bilanci, podaci Eurostata vezani uz izradu i harmonizaciju turističkih satelitskih bilanci u EU, te suradnja s međunarodnim ekspertnim timovima. Sve to donosi jasnu sliku kako

i koliko je turizma u Hrvatskoj razvijen, kako pridonosi gospodarstvu i donosi li više prednosti ili nedostataka Republici Hrvatskoj (Ivandić, 2014).

3.1 Osnovni pokazatelji turizma u Republici Hrvatskoj kroz godine

U Hrvatskoj je 2012. godine provedeno istraživanje sa ciljem analize turističkog razvoja najmanjih administrativnih jedinica (općina i gradova) te njihova tipologija unutar hrvatskih turističkih regija kako bi se prikazalo stanje u hrvatskom turizmu krajem prvog desetljeća 21. stoljeća. Kako bi se dobili spomenuti rezultati, analizirali su se geografsko informacijski sustavi sedam relevantnih pokazatelja turističkog razvoja, koji su korišteni kao alat za definiranje tipologije. Primjenom ovog pristupa moglo se zaključiti kolika je uloga turizma u svakoj administrativnoj jedinici unutar pet hrvatskih turističkih regija koje su vidljive na slici 1 (Curić i sur., 2012).

Slika 1. Hrvatske turističke regije

Izvor: Curić, Z., Glamuzina, N., & Opačić, V. T. (2012). Contemporary issues in the regional development of tourism in Croatia. *Hrvatski geografski glasnik*, 74(1.), 19-40.)

Autori su stoga definirali sljedećih sedam indikatora razvoja turizma: broj turističkih kreveta, broj dolazaka turista, broj dolazaka međunarodnih turista, broj noćenja turista, broj noćenja međunarodnih turista, broj dolazaka turista po kvadratnom kilometru i broj dolazaka turista po stanovniku.

Na temelju definiranih indikatora dobiveni su sljedeći rezultati vidljivi u tablici 1. Prema gotovo svim definiranim pokazateljima za 2009.godinu koji su nabrojani u tablici 1, vidljivo je da se uvjerljivo prema brojkama ističe Istra i Kvarner kao regija sa najvećim brojem turističkih postelja, najvećim brojem međunarodnih turističkih dolazaka, brojem turističkih noćenja i ostalim pokazateljima. Jedini pokazatelj u kojem su brojke veće u Središnjoj Hrvatskoj u 2009.godini odnosi se na broj turističkih dolazaka.

Tablica 1. Rezultati relevantnih pokazatelja turističkog razvoja 2009.godine

Regija	Broj općina i gradova	Broj turističkih općina i gradova	Broj turističkih postelja	Broj turističkih dolazaka	Broj međunarodnih turističkih dolazaka	Broj turističkih h noćenja	Broj međunarodnih turističkih noćenja	Broj turističkih dolazaka po km2	Broj turističkih dolazaka po stanovniku
Istra i Kvarner	72	72	475.728	527.5274	4.763.494	31.441.581	29.317.592	1636,09	18,14
Južna Hrvatska	127	92	389.445	389.445	3.702.808	22.284.876	19.742.315	953,33	11,40
Planinska Hrvatska	26	16	5.690	222.780	168.668	361.867	231.283	39,11	3,12

Središnja Hrvatska	231	101	24.198	1.018.703	662.770	1.889.680	1.125.292	59,77	0,85
Panonska Hrvatska	100	35	4.083	138.182	37.082	274.143	67.844	35,38	0,28
Ukupno	556	316	899.144	7.044.384	9.334.822	56.252.147	50.484.326	544,74	6,76

Izvor: Curić, Z., Glamuzina, N., & Opačić, V. T. (2012). Contemporary issues in the regional development of tourism in Croatia. *Hrvatski geografski glasnik*, 74(1.), 19-40.)

Tablica 2 pokazuje postotne udjele za turističke pokazatelje po definiranim regijama Hrvatske i ponovno je vidljivo kako najviši postotni udio svih pokazatelja otpada na regiju Istre i Kvarnera.

Tablica 2. Postotni udio pojedinih turističkih regija u ukupnom turističkom prometu 2009.godine

Regije	Broj turističkih kreveta/ležajeva	Dolasci	Internacionalni dolasci	Noćenja	Internacionalna noćenja
Istra i Kvarne	52,9	48,2	51,0	55,9	58,1
Južna Hrvatska	43,3	39,1	39,7	39,6	39,1
Planinska Hrvatska	0,6	2,0	1,8	0,6	0,5
Središnja Hrvatska	2,7	9,4	7,1	3,4	2,2
Panonska Hrvatska	0,5	1,3	0,4	0,5	0,1

Ukupno	100	100	100	100	100
--------	-----	-----	-----	-----	-----

Izvor: Curić, Z., Glamuzina, N., & Opačić, V. T. (2012). Contemporary issues in the regional development of tourism in Croatia. *Hrvatski geografski glasnik*, 74(1.), 19-40.)

Rezultati istraživanja ističu značajne razlike u stupnju turističkog razvoja između primorskih i kontinentalnih turističkih regija. Ove razlike su vidljive i u turističkom razvoju gradova i općina unutar svake regije. Takva situacija proizlazi iz koncentracije turizma na nacionalnoj i regionalnoj razini, što je posebno izraženo u kontinentalnom dijelu Hrvatske (Curić i sur., 2012).

Hrvatska turistička zajednica u suradnji sa Državnim zavodom za statistiku i Ministarstvom turizma i sporta izdaje godišnje publikacije koje također pokazuju relevantne statističke podatke u pogledu brojki u turizmu Republike Hrvatske. Tako je i publikacija Turizam u brojkama izdana 2022. godine, nadovezujući se na već ranije spomenute brojke definirala stanje u hrvatskom turizmu potkraj 2015. godine, te ih usporedili sa petogodišnjim razdobljima od 1980.godine. Tako je prilikom izdavanja spomenute publikacije definirano kako su osnovni pokazatelji razvoja hrvatskog turizma u 2015. godini išli u smjeru kako je to prikazano u tablici 3. Ona pokazuje kako se broj postelja koje je Hrvatska imala u ponudi od 1980. do 2015. godine gotovo udvostručio, odnosno porasta je za 48,7 %. Osim toga, u jednakoj mjeri moguće je vidjeti i porast broja turista za isto razdoblje. Porast je, u nešto manjoj mjeri, vidljiv i kroz pokazatelj broja noćenja, što je od 1980. do 2015.godine poraslo za 33,59 %. Međutim, u odnosu na 1980.godinu dva pokazatelja ipak su se smanjila, a to su prosječan broj noćenja po postelji i po dolasku turista.

Tablica 3. Osnovni pokazatelji razvoja turizma Republike Hrvatske u razdoblju od 1980. do 2015.godine.

	1980.	1985.	1990.	1995.	2000.	2005.	2010.	2015.
Broj postelja (u 000)	692	820	863	609	710	909	910	1.029
Broj turista (u 000)	7.929	10.125	8.498	2.438	7.136	9.995	10.604	14.343

Broj noćenja (u 000)	53.600	67.665	52.523	12.885	39.183	51.421	56.416	71.605
Prosječni broj noćenja po postelji	77	83	61	21	55	57	62	70
Prosječni broj noćenja po dolasku turista	6,8	6,7	6,2	5,3	5,5	5,1	5,3	5

Izvor: Republika Hrvatska Izdanje 2023. Ministarstvo turizma i sporta Republike Hrvatske. Turizam u brojkama 2022. (2023.) Dostupno na: https://mint.gov.hr/UserDocsImages//2023_dokumenti//230804_turizam_u_brojkama_2022_hrv.pdf [20.05.2024.]

Tablica 4 pokazuje odnos dolazaka turista obzirom na njihovo porijeklo, odnosno prikazuje koji dio turista otpada na domaće, a koliko je u ukupnom broju dolazaka stranih turista u razdoblju od 1980. do 2015. godine.

Tablica 4. Kretanje turističkog prometa u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 1980. do 2015.godine.

	Ukupno	Domaći turisti	Strani turisti
1980.	7.929	3.922	4.007
1985.	10.125	4.569	5.556
1990.	8.497	3.477	5.020
1995.	2.438	1.113	1.324
2000.	7.136	1.305	5.831
2005.	9.995	1.528	8.467

2010.	10.604	1.493	9.111
2015.	14.343	1.660	12.683

Izvor: Republika Hrvatska Izdanje 2023. Ministarstvo turizma i sporta Republike Hrvatske. Turizam u brojkama 2022. (2023.) Dostupno na: https://mint.gov.hr/UserDocsImages//2023_dokumenti//230804_turizam_u_brojkama_2022_hrv.pdf [20.05.2024.]

Osnovni zaključak ovog pokazatelja je kako se broj domaćih turista u ovom promatranom razdoblju izrazito smanjio, dok je u istom razdoblju broj stranih turista porastao za 216,5 %.

Također i brojke noćenja turista obzirom na to odakle dolaze pokazuju jednake omjere, kao i ove dobivene za broj dolaska turista, odnosno u razdoblju od 1980. do 2015.godine broj noćenja stranih turista porastao je za više od 100%, dok je broj noćenja domaćih turista pao za 75,5% u odnosu na 1980.godinu.

Isti pokazatelji, broj dolaska i noćenja prikazuju kako je Hrvatska najatraktivnija turistima u ljetnim mjesecima, točnije od svibnja do mjeseca rujna, kada se u prosjeku ostvaruje i do 5 puta više dolazaka mjesečno, u odnosu na ostale mjesece u godini, te čak do 25 puta više noćenja u odnosu na mjesece koji prosječno imaju najmanji broj ostvarenih noćenja turista u godini.

Što se tiče rezultata koji pokazuju stanje u turizmu Republike Hrvatske za 2022.godinu, prvenstveno onih koji se odnose i na raspodjelu po županijama, mogu se vidjeti tendencije daljnjeg rasta broja turista u odnosu na 2015.godinu, pogotovo stranih turista. Tako je, 2022.godine zabilježen dolazak 15.324.000 stranih turista u Republiku hrvatsku, što je rast od 20% u odnosu na zadnje gledanu 2015.godinu. Također rast je vidljiv i na pokazatelju broja noćenja ostvarenih od stranih turista. Po broju dolazaka i noćenja prednjače turisti iz Njemačke, potom Austrije i Slovenije.

Tablica 5. Strani turistički promet po zemljama.

	Dolasci turista (u 000)		Noćenja turista (u 000)	
	2021.	2022.	2021.	2022.
Njemačka	2.737	3.281	19.931	23.555
Austrija	1.026	1.453	5.682	7.440
Slovenija	995	1.419	6.127	7.470
Poljska	957	1.006	6.287	6.336
Italija	417	908	1.996	3.898
Češka	721	835	4.784	5.508
Ujedinjeno Kraljevstvo	221	696	1.097	3.403
Mađarska	431	573	2.286	2.809
Francuska	376	518	1.304	1.783
Slovačka	327	480	2.189	3.072
Ostali	2.433	4.155	11.165	17.014
UKUPNO	10.641	15.324	62.848	82.288

Izvor: Republika Hrvatska Izdanje 2023. Ministarstvo turizma i sporta Republike Hrvatske.
 Turizam u brojkama 2022. (2023.) Dostupno na:
https://mint.gov.hr/UserDocsImages//2023_dokumenti//230804_turizam_u_brojkama_2022_hrv.pdf [20.05.2024.]

Što se tiče spomenutog kriterija dolazaka turista po županijama, po broju dolaska turista prednjači Istarska županija, potom Splitsko – dalmatinska koju slijedi Primorsko goranska županija što je vidljivo i u tablici 6.

Tablica 6. Dolasci turista po županijama u 2022.godini.

	Dolasci turista (u 000)		Struktura (u %)	
	2021.	2022.	2021.	2022.
Zagrebačka	79	126	0,6	0,7
Krapinsko zagorska	- 151	177	1,2	1,0
Sisačko moslavačka	- 13	23	0,1	0,1
Karlovačka	220	292	1,7	1,6
Varaždinska	72	88	0,6	0,5
Koprivničko križevačka	- 13	18	0,1	0,1
Bjelovarsko bilogorska	- 15	22	0,1	0,1
Primorsko goranska	- 2.212	2.918	17,3	16,4
Ličko - senjska	484	651	3,8	3,7
Virovitičko podravska	- 10	15	0,1	0,1
Požeško - slavonska	15	22	0,1	0,1

Brodsko - posavska	25	36	0,2	0,2
Zadarska	1.299	1.670	10,2	9,4
Osječko – baranjska	75	107	0,6	0,6
Šibensko – kninska	705	885	5,5	5,0
Vukovarsko srijemska	36	75	0,3	0,4
Splitsko dalmatinska	2.309	3.202	18,1	18,0
Istarska	3.372	4.583	26,4	25,8
Dubrovačko neretvanska	967	1.688	7,6	9,5
Međimurska	64	87	0,5	0,5
Grad Zagreb	634	1.078	5,0	6,1
UKUPNO	12.776	17.774	100,0	100,0

Izvor: Republika Hrvatska Izdanje 2023. Ministarstvo turizma i sporta Republike Hrvatske. Turizam u brojkama 2022. (2023.) Dostupno na: https://mint.gov.hr/UserDocsImages//2023_dokumenti//230804_turizam_u_brojkama_2022_hrv.pdf [20.05.2024.]

Županije sa najmanjim brojem zabilježenih dolazaka turista u 2022.godinu su Virovitičko – podravska, Koprivničko – križevačka, te Bjelovarsko – bilogorska i Požeško – slavonska županija. Tablica 7. prikazuje nam odnos noćenja turista prema županijama u Republici Hrvatskoj.

Tablica 7. Noćenja turista po županijama u 2022.godini.

	Noćenja turista (u 000)		Struktura (u %)	
	2021.	2022.	2021.	2022.
Zagrebačka	150	229	0,2	0,3
Krapinsko zagorska	315	383	0,4	0,4
Sisačko moslavačka	33	55	0,0	0,1
Karlovačka	400	553	0,6	0,6
Varaždinska	148	202	0,2	0,2
Koprivničko križevačka	27	37	0,0	0,0
Bjelovarsko bilogorska	49	68	0,1	0,1
Primorsko goranska	12.446	15.512	17,7	17,2
Ličko - senjska	2.213	2.815	3,2	3,1
Virovitičko podravska	21	32	0,0	0,0
Požeško - slavonska	37	61	0,1	0,1
Brodsko - posavska	39	58	0,1	0,1
Zadarska	8.276	10.066	11,8	11,2

Osječko – baranjska	161	218	0,2	0,2
Šibensko – kninska	4.383	5.226	6,2	5,8
Vukovarsko srijemska	68	123	0,1	0,1
Splitsko dalmatinska	13.479	17.085	19,2	19,0
Istarska	21.734	27.690	31,0	30,8
Dubrovačko neretvanska	4.704	7.210	6,7	8,0
Međimurska	144	204	0,2	0,2
Grad Zagreb	1.375	2.206	2,0	2,5
UKUPNO	70.202	90.040	100,0	100,0

Izvor: Republika Hrvatska Izdanje 2023. Ministarstvo turizma i sporta Republike Hrvatske. Turizam u brojkama 2022. (2023.) Dostupno na: https://mint.gov.hr/UserDocsImages//2023_dokumenti//230804_turizam_u_brojkama_2022_hrv.pdf [20.05.2024.]

Iz ove tablice možemo zaključiti da županije koje prednjače u broju dolazaka turista, jednako tako prednjače i u broju zabilježenih noćenja turista, dok su županije sa najmanjim brojem zabilježenih noćenja turista u 2022.godinu također Virovitičko – podravska i Koprivničko – križevačka, a slijede ih Sisačko – moslavačka i Brodsko – posavska županija. Odnos smještajnih kapaciteta, odnosno indikatora broja postelja vidljiv je u tablici 8.

Tablica 8. Smještajni kapaciteti po županijama u 2022.godini.

	Broj postelja	
	2021.	2022.
Zagrebačka	2.907	3.143
Krapinsko - zagorska	3.259	3.282
Sisačko - moslavačka	1.270	1.337
Karlovačka	14.183	15.207
Varaždinska	4.170	4.287
Koprivničko - križevačka	1.010	1.149
Bjelovarsko - bilogorska	964	1.166
Primorsko - goranska	184.438	188.693
Ličko - senjska	39.193	41.109
Virovitičko - podravska	944	957
Požeško - slavonska	1.180	1.186
Brodsko - posavska	1.098	1.282
Zadarska	140.267	142.071
Osječko – baranjska	3.542	4.186
Šibensko – kninska	78.288	81.349
Vukovarsko - srijemska	2.331	2.341

Splitsko – dalmatinska	219.447	230.095
Istarska	291.130	297.747
Dubrovačko – neretvanska	76.030	81.866
Međimurska	1.922	2.009
Grad Zagreb	19.071	23.992
UKUPNO	1.086.644	1.128.454

Izvor: Republika Hrvatska Izdanje 2023. Ministarstvo turizma i sporta Republike Hrvatske. Turizam u brojkama 2022. (2023.) Dostupno na: https://mint.gov.hr/UserDocsImages//2023_dokumenti//230804_turizam_u_brojkama_2022_hrv.pdf [20.05.2024.]

Ukoliko brojeve iz tablice 8 usporedimo sa već prikazanim brojkama iz 2015. godine ili još ranije, sa brojkama iz 1980. možemo vidjeti da je broj postelja u Republici Hrvatskoj u konstantnom porastu. Što se tiče broja po županijama, najveći broj postelja u 2021. i 2022.godini zabilježen je u Istarskoj županiji. Štoviše, čak 26,39% svih postelja raspoloživih turistima u Republici Hrvatskoj registrirano je u Istarskoj županiji. Nakon Istarske županije po broju postelja slijedi Splitsko-dalmatinska županija te Primorsko – gorska županija što odgovara i broju zabilježenih dolazaka i noćenja turista. S druge strane, najmanje registriranih postelja raspoloživih za turiste dostupno je u Koprivničko – križevačkoj, Bjelovarsko – bilogorskoj te Požeško – slavonskoj županiji.

Osim svih do sada navedenih podataka, publikacija Turizam u brojkama 2022.godine istaknula je i gradove i općine u Hrvatskoj koji su se istakli po broju dolazaka i noćenja. To je vidljivo i u tablici 9 koja slijedi.

Tablica 9. Gradovi i općine s najvećim turističkim prometom u 2022.godini.

	Turisti (u 000)		Noćenja (u 000)	
	2021.	2022.	2021.	2022.
Zagreb	634	1.078	1.375	2.206
Dubrovnik	518	1.029	1.865	3.483
Split	478	786	1.715	2.620
Rovinj	541	700	3.378	4.096
Poreč	415	594	2.441	3.230
Zadar	360	514	1.518	1.982
Umag	334	503	1.887	2.596
Medulin	331	437	2.149	2.741
Pula	281	399	1.452	1.928
Opatija	258	389	906	1.298

Izvor: Republika Hrvatska Izdanje 2023. Ministarstvo turizma i sporta Republike Hrvatske. Turizam u brojkama 2022. (2023.) Dostupno na: https://mint.gov.hr/UserDocsImages//2023_dokumenti//230804_turizam_u_brojkama_2022_hr.pdf [20.05.2024.]

Prema tablici 9 vidljivo je kako se po broju turista na prvom mjestu ističe glavni grad Republike Hrvatske, Zagreb, a slijede ga Dubrovnik Split, Rovinj i Poreč. Iz ovih podataka vidljivo je kako se, izuzev glavnog grada, svih deset istaknuti gradova nalaze na Jadranskoj obali što nam ukazuje na nejednaku raspodjelu turista po regijama. Što se tiče noćenja u 2022.godini, tu se može primijetiti kako se ističe Grad Rovinj na prvom mjestu, a slijede ga Dubrovnik i Poreč. Grad Zagreb, po broju noćenja ostvarenih u 2022.godini, nalazi se na 7. mjestu.

Osim za gradove, kreirana je i statistika za određene otoke u čemu se po svim iskazanim brojevima ističe otok Krk, kao što se to može vidjeti i u tablici 10.

Tablica 10. Turistički promet na otocima u 2022.godini.

	Turisti (u 000)		Noćenja (u 000)	
	2021.	2022.	2021.	2022.
Krk	655	832	3.779	4.652
Pag	366	456	2.502	3.042
Hvar	216	288	1.243	1.491
Brač	184	238	1.204	1.505
Rab	223	267	1.677	1.947
Korčula	117	138	766	732
Murter	113	131	836	966
Vir	77	90	594	685
Ugljan	33	38	275	295
Mljet	26	30	126	14
Pašman	31	34	284	306
Šolta	14	15	122	127
Lastovo	9	9	60	60

Izvor: Republika Hrvatska Izdanje 2023. Ministarstvo turizma i sporta Republike Hrvatske.

Turizam u brojkama 2022. (2023.) Dostupno na:

https://mint.gov.hr/UserDocsImages//2023_dokumenti//230804_turizam_u_brojkama_2022_hrv.pdf [20.05.2024.]

Osim otoka Krka, ističu se i otok Pag, na drugom mjestu i po broju turista i po broju noćenja, potom otok Hvar, Brač i Rab.

3.2 Turistički satelitski račun ili bilanca (TSA)

Turistička satelitska bilanca (TSA) razvijala se kroz desetljeća uz sudjelovanje mnogih međunarodnih institucija, zemalja i znanstvenika. Prvi koncept "satelitskih računa" osmislila je Francuska 1960-ih, koristeći ih za analizu kućanstava. Kasnije, 1980., Francuska je uvela izraz "satelitski račun" za računovodstvene prakse specifičnih sektora. Svjetska turistička organizacija (WTO) 1982. prepoznala je potrebu za harmonizacijom turističkih koncepata i statistika, predlažući sustav za mjerenje učinaka turizma i njihovu usporedbu s drugim gospodarskim sektorima (WTO, 2001).

Švedska je također počela razvijati TSA, ali se fokusirala samo na podatke turističke ponude. OECD i WTO su glavne organizacije koje su uspostavile standarde za TSA, pri čemu je OECD 1991. izdao Priručnik Turističkih ekonomskih računa (TEA). TEA se prvotno bavio podacima hotela i restorana, ali je kasnije evoluirao u današnji TSA (Ivandić i Pavlić, 2020).

Značajan korak bio je održavanje međunarodne konferencije "Putovanja i statistika u turizmu" u Ottawi 1991., gdje su delegati iz 90 zemalja razvili preporuke za mjerenje turističkih aktivnosti. Preporuke su podržale koncept TSA, integrirajući ga u sustave nacionalnih računa (SNA) UN-a. Na temelju ovih preporuka, WTO je 1993. objavila smjernice za statistiku turizma, koje je prihvatio UNSD (WTO, 2001).

Kanada je 1994. prva primijenila sveobuhvatni TSA za procjenu ekonomskih učinaka turizma, postavljajući standard za druge zemlje poput Španjolske, Norveške, Švicarske, Australije i SAD-a. Prva verzija TSA u skladu s UNSD preporukama razvijena je 1995., dok je 2000. odobren međunarodni standard za TSA, što je učvrstilo njegovu važnost kao alata za mjerenje ekonomskog utjecaja turizma (Meis i Wilton, 1998).

Turistička satelitska bilanca služi kao okvir za kvantificiranje veličine turizma unutar nacionalnog računovodstva i međunarodno je priznata kao najprecizniji pristup za mjerenje ekonomskog značaja turizma, pružajući ključne informacije za analizu turizma (Dwyer, Forsyth

i Spurr, 2007). Metodologija izrade turističke satelitske bilance zahtijeva da kategorije turističkih izdataka reflektiraju izdatke i potrošnju posjetitelja, određene anketiranjem ili drugim metodama. Analiza ponude, obuhvaćajući proizvode i djelatnosti specifične za turizam, mora biti u skladu s nacionalnim računima. Satelitski račun turizma omogućuje mjerenje ekonomskih učinaka turizma, naglašavajući specifičnost turističke aktivnosti koja ovisi o trenutnoj situaciji potrošača, ali čija potrošnja nije ograničena na određeni skup proizvoda i usluga iz određenih djelatnosti. Mjerenje izravnog ekonomskog doprinosa turizma temeljenog na konceptu turističke satelitske bilance uključuje utvrđivanje potražnje za turističkim proizvodima i uslugama, analizu njihove ponude u gospodarstvu te utvrđivanje odnosa između turističke ponude i drugih ekonomskih aktivnosti. TSA mjeri makroekonomske agregate koji opisuju veličinu i ekonomski utjecaj turizma, potrošnju posjetitelja, kao i odnos između potrošnje posjetitelja i ponude, te povezuje monetarne i nemonetarne podatke o turizmu (Šutalo i sur., 2011).

Ova metoda zasniva se na integraciji nekolicine elemenata koji se uzimaju kao osnova za izračun. Misli se na vodeće elemente poput turističkih izdataka, potrošnje, proizvodnje za potrebe turizma, potrošnje i proizvodnje, zaposlenosti, bruto investicija, kolektivne potrošnje i nemonetarnih pokazatelja. Jasno je kako je izračun vrlo zahtijevan i kompleksan, a dobivena vrijednost ne precizira stvarne učinke i snagu turizma neke države, već je označuje na što cjelovitiji način (Ivandić, 2014).

Potrebno je naglasiti tri ključne koristi od TSA. Prva se odnosi na poboljšanje temelja za vođenje nacionalne turističke politike i formuliranje marketinških strategija. Druga se tiče harmonizacije sustava turističke statistike, dok treća korist proizlazi iz povećane primjene turističkih istraživanja unutar privatnog turističkog sektora. Ističući važnost turističke satelitske bilance i potrebu za usklađivanjem metoda izračuna izravnog doprinosa turizma među zemljama članicama, Europska komisija je naglasila da je Europa vodeća svjetska turistička destinacija. Prema definiciji turističkog sektora, turizam u Europskoj uniji zapošljava između 8,6 i 24 milijuna ljudi i doprinosi između 4 i 11% BDP-a (Šutalo i sur., 2011).

TSA se razvila kao odgovor na rast turističkih kretanja u drugoj polovici 20. stoljeća, što je stvorilo potrebu za preciznim alatima za mjerenje ekonomskog i socijalnog utjecaja turizma. Prvotne metode oslanjale su se na jednostavne procjene turističkih tokova i prihoda, no kako bi se bolje razumjela uloga turizma, korišteni su podaci iz input-output modela nacionalnih računa.

To je dovelo do razvoja TSA kao alata za ekonomsku i socijalnu procjenu turističkih projekata (Ivandić i Pavlić, 2020).

Za postizanje preciznih rezultata, TSA zahtijeva međunarodno prihvaćeni statistički okvir. Iako postoji već desetljećima, ključni dokumenti za TSA, "*Tourism Satellite Account: Recommended Methodological Framework 2008*" (TSA 2008) i "*2008 International Recommendations for Tourism Statistics*" (IRTS 2008), odobreni su tek 2008. Ovi dokumenti, koje su razvile organizacije UN, WTO, Eurostat i OECD, standardizirali su metode za procjenu ekonomskih učinaka turizma. Do 2007. godine, 70 zemalja započelo je izradu TSA (Ivandić i Pavlić, 2020).

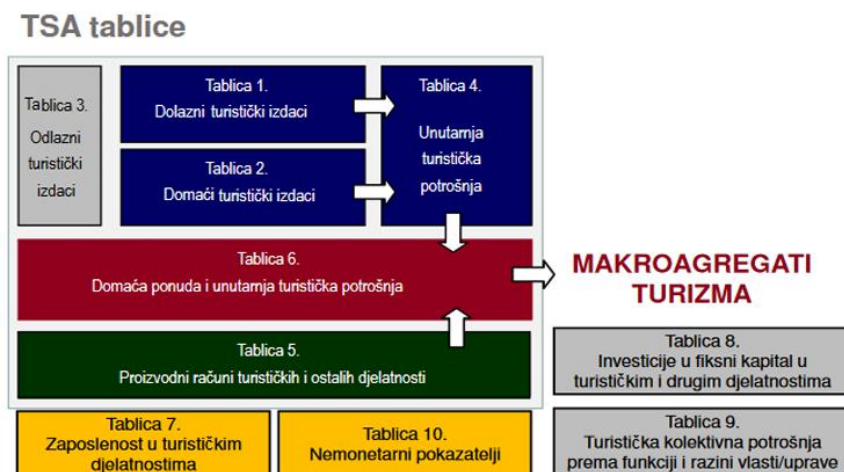
Većina europskih zemalja prati turističku potražnju, ali TSA pruža sveobuhvatniju sliku ukupnog doprinosa turizma ekonomiji. Različite institucije i agencije mogu biti uključene u prikupljanje podataka i izradu TSA, s nacionalnim statističkim institutima često u glavnoj ulozi. Ključno je da turistički statističari i državni računovođe usko surađuju kako bi osigurali točnost i sveobuhvatnost TSA (Ivandić i Marušić, 2017).

Razvijena od strane UN-a, Eurostata, OECD-a i UNWTO-a sastoji se od 10 tablica koje pružaju sveobuhvatan pregled ekonomskih učinaka turizma. Tablice se koriste na nacionalnoj razini za opisivanje ekonomske ravnoteže roba i usluga te proizvodnje prema standardima Sustava nacionalnih računa iz 1993. kako bi sačinjavala ključan okvir za usporedbu pokazatelja između zemalja (Ivandić i Marušić, 2017). Naglašava kako turizam potiče brojne gospodarske djelatnosti izvan uobičajenih turističkih usluga (Ivandić i Pavlić, 2020).

TSA obuhvaća deset tablica. Prvu skupinu čine tzv. osnovne tablice jezgre, odnosno tablice 1., 2., 3., 4., 5., 6., i 10., koje prikazuju potrošnju usluga i dobara te ponudu aktivnosti koje proizvode te usluge i dobra, što je prikazano na slici 2. Ostale tablice prikazuju druge gospodarske aspekte turizma, uključujući zaposlenost, investicije i kolektivnu turističku potrošnju. Tablice 1 do 3 obuhvaćaju kategorije turističkih izdataka, koje se utvrđuju anketom ili drugim metodama, dok tablica 4 sadrži procjenu ukupne unutarnje turističke potrošnje (uključujući turističke izdatke domaćih i stranih posjetitelja te ostale komponente turističke potrošnje). Tablica 5 prikazuje ponudu, s redovima koji uključuju sve proizvode i stupcima koji obuhvaćaju sve djelatnosti ekonomije, sličnim proizvodnim računima u nacionalnim računima, ali s drugačijom klasifikacijom. Tablica 6 usklađuje unutarnju turističku potrošnju s domaćom ponudom i prikazuje bruto dodanu vrijednost temeljenu na turističkoj potrošnji za svaku industriju. Ova tablica je ključna za TSA jer bez nje ne bi bilo moguće izraditi TSA. Iz nje je

moгуće utvrditi dodanu vrijednost turizma i bruto domaći proizvod turizma kao pokazatelje izravnog doprinosa turizma gospodarstvu (Šutalo i sur., 2011). Tablica 7 prikazuje udio zaposlenih u turističkim djelatnostima, dok tablice 8 i 9 prikazuju investicije u fiksni kapital i kolektivnu turističku potrošnju. Tablica 10 sadrži 19 nemonetarnih pokazatelja koji stavljaju makroekonomske podatke o turizmu u perspektivu (Ivandić i Marušić, 2017). Grafisčki prikaz svih navedenih tablica vidljiv je na slici 2.

Slika 2. Tablice turističke satelitske bilance.

Izvor: Ivandić, N. (2014.) TSA RH 2011. – *Turistička satelitska bilanca – izravni i neizravni učinci turizma u RH*. Dostupno na: [http://www.iztztg.hr/UserFiles/file/novosti/2014/Opatija TSA-2011.pdf](http://www.iztztg.hr/UserFiles/file/novosti/2014/Opatija_TSA-2011.pdf) [07.05.2024.]

4. UTJECAJ TURIZMA NA GOSPODARSTVO REPUBLIKE HRVATSKE

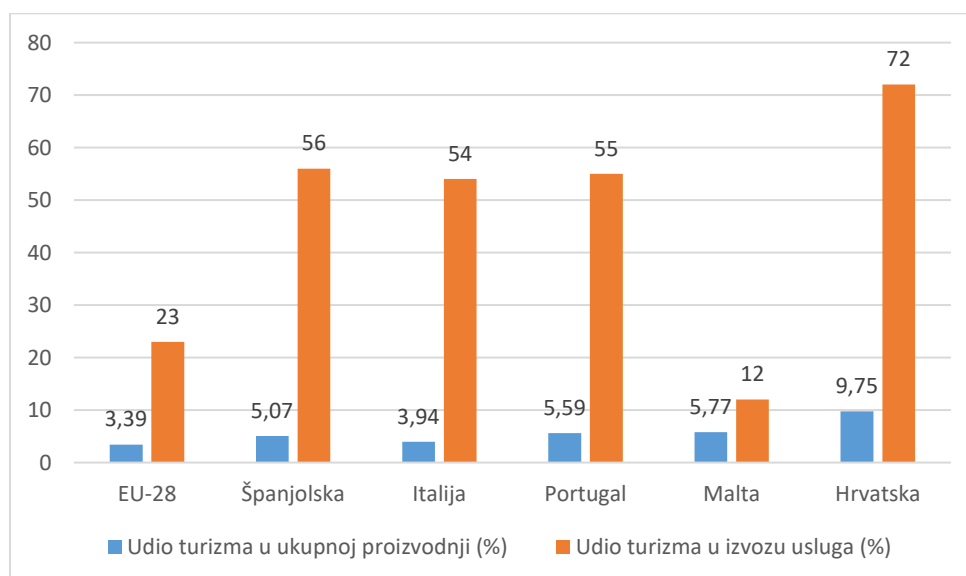
4.1 Turistički satelitski račun Republike Hrvatske

Ekonomisti razumiju da potrošnja u jednom sektoru potiče proizvodnju i u drugim sektorima. Zalihe se moraju obnoviti, a povećana proizvodnja često rezultira rastom potrošnje, primjerice one povezane s radnom snagom koja je potrebna za zadovoljavanje veće potražnje. Ta dodatna potrošnja u povezanim sektorima naziva se neizravnim utjecajem ili utjecajem „iz druge ruke“ (Gartner, 2014).

Povećani priljev novca često potiče potrošnju unutar sektora radne snage, jer radnici počinju dobivati veće plaće zbog prekovremenih sati, dodatnih poslova ili bonusa. Taj proces se naziva inducirana potrošnja, jer dodatni novac u džepu radnika predstavlja poticaj za povećanu potrošnju (Gartner, 2014).

Kada se analizira turizam, dodatna potrošnja koja proizlazi iz početne turističke potrošnje dovodi do onoga što nazivamo učinkom multiplikacije. Na taj način, turizam ne samo da direktno doprinosi ekonomiji, već i indirektno utječe na druge sektore, potičući širu gospodarsku aktivnost i rast, zato je turizam u Hrvatskoj onaj dio gospodarskog sustava koji može dati značajan doprinos bržem gospodarskom razvoju (Gartner, 2014).

Tablica 11. Pokazatelji uloge turizma u gospodarstvu za odabrane zemlje EU

Izvor: Čović, K., Bilal Zorić, A., & Buljat, M. (2023). Mjerenje izravnih ekonomskih učinaka turizma TSA metodom: statistička analiza rezultata za Hrvatsku i odabrane zemlje EU. *ET²eR–ekonomija, turizam, telekomunikacije i računarstvo*, (1), 41-48.

Obzirom da TSA potencira ostvarenu gospodarsku aktivnost u djelatnostima povezanima s turizmom, ono prikazuje turizam u kontekstu cjelokupnog gospodarstva i njihov odnos uz druge sektore. Tako se može vidjeti u tablici 11 da se Hrvatska ističe visokim udjelom turizma u ukupnoj proizvodnji roba i usluga od gotovo 10%, što je značajno više od prosjeka od 3,4% za sve zemlje EU koje su promatrane. Španjolska, Portugal, i Malta imaju slične udjele oko 5%, dok je Italija nešto niža, s udjelom od otprilike 4%. Ovi podaci dodatno potvrđuju važnost turizma u hrvatskoj ekonomiji, jer utječe na mnoge druge sektore. Također, kada je riječ o udjelu turizma u ukupnoj strukturi izvoza, Hrvatska također zauzima značajnu poziciju s udjelom od 72%, što ukazuje da je turizam još uvijek ključan izvozni proizvod. Usporedno, udjeli Španjolske, Italije i Portugala su nešto niži, oko 55%, dok je Malta na 12%, a prosjek svih zemalja EU iznosi 23% (Čović i sur., 2023).

4.1.1. TSA za 2011.godinu

Institut za turizam izradio je 2014. godine turistički satelitski račun koji obuhvaća podatke za 2011.godinu. Ti podaci vidljivi su na slici 3.

Slika 3. Turistička satelitska bilanca Republike Hrvatske za 2011.godinu.

UNUTARNJA PUTOVANJA I TURISTIČKI IZDATCI			
Broj unutarnjih putovanja (mil.)		72	
Unutarnji turistički izdatci (mlrd. EUR)		8,23	
INOZEMNI DOLAZNI TURIZAM			
Broj putovanja (mil.)		52	
Prihodi (mlrd. EUR)		6,56	
Inozemni turisti		Inozemni jednodnevni posjetitelji	
Ukupni dolasci (%)	Potrošnja(%)	Ukupni dolasci (%)	Potrošnja(%)
40	93	60	7
DOMAĆI TURIZAM			
Broj putovanja (mil.)		20	
Prihodi (mlrd. EUR)		1,67	
Domaći turisti		Domaći jednodnevni posjetitelji	
Ukupni dolasci (%)	Potrošnja(%)	Ukupni dolasci (%)	Potrošnja(%)
43	71	57	29
UKUPNA TURISTIČKA POTROŠNJA (mlrd. EUR)		8,58	

Izvor: Ivandić, N. (2014.) TSA RH 2011. – *Turistička satelitska bilanca – izravni i neizravni učinci turizma u RH*. Dostupno na: [http://www.iztzg.hr/UserFiles/file/novosti/2014/Opatija TSA-2011.pdf](http://www.iztzg.hr/UserFiles/file/novosti/2014/Opatija_TSA-2011.pdf) [07.05.2024.]

Slika 3 prikazuje stanje u Hrvatskoj turizmu i utjecaj turizma na ukupno gospodarstvo Republike Hrvatske. Tako je vidljivo da je u Hrvatskoj u 2011.godini ostvareno 72 milijuna unutarnjih putovanja i 8,23 milijardi eura unutarnjih turističkih izdataka. Od spomenutog ukupnog broja putovanja i turističkih izdataka, 52 milijuna putovanja otpada na inozemni odnosno dolazni turizam. To je ukupno 6,56 milijardi eura turističkih izdataka za 2011.godinu, dok su izdaci domaćeg turizma za 2011.godinu iznosili 1,67 milijardi eura uz 20 milijuna putovanja. Od ukupnog broj posjeta stranih turista čak 60% posjeta odnosi se na jednodnevne posjete na koje otpada i 7% ukupne potrošnje. Za domaće turiste postotak jednodnevnih posjetitelja je sličan, točnije bilo je 57% jednodnevnih posjeta, međutim njihova potrošnja je veća u odnosu na strane turiste. Od ukupne potrošnje domaćih turista, čak 29% potrošnje odnosilo se na jednodnevne posjetitelje. Svi ti podaci sagledani kroz TSA daju zaključak kako je u 2011.godini u Republici Hrvatskoj turistička potrošnja iznosila ukupno 8,58 milijardi eura.

4.1.2. TSA za 2016.godinu

Državni zavod za statistiku objavio je 2019. rezultate turističke satelitske bilance (TSA) za 2016. godinu. To je bilo prvi put da je Zavod objavio rezultate procjene ekonomske važnosti turizma za Republiku Hrvatsku koristeći metodologiju satelitskog računa turizma. Ovi rezultati predstavljaju prvu međuinstitucionalnu suradnju ključnih nositelja statistike turizma u Republici Hrvatskoj, a to su Ministarstvo turizma i sporta, Državni zavod za statistiku, Ministarstvo financija, Hrvatska narodna banka i Institut za turizam.

Tablica 12. Satelitski račun turizma Republike Hrvatske za 2016.godinu.

TURISTIČKA SATELITSKA BILANCA ZA REPUBLIKU HRVATSKU 2016.GODINE		
	mil. eur	%
Unutarnja turistička potrošnja	10.4	100,00
Dolazni turistički izdaci	8.82	86,33
Domaći turistički izdaci	1.40	13,67
Dolazni turistički izdaci	8.82	100,00
Turistički izdaci nerezidentalnih turista	8.30	94,12 %
Turistički izdaci nerezidentalnih jednodnevnih posjetitelja	0.52	5,88 %
Domaći turistički izdaci	1.40	100,00
Turistički izdaci rezidentalnih posjetitelja na domaća putovanja	1.20	85,54%
Domaći dio turističkih izdataka rezidentalnih posjetitelja na odlazna putovanja	0.20	14,46 %
Bruto dodana vrijednost turističkih djelatnosti	9.28	
Udio bruto dodane vrijednosti turističkih djelatnosti u ukupnoj bruto dodanoj vrijednosti, %		24,01
Izravna bruto dodana vrijednost turizma	4.21	

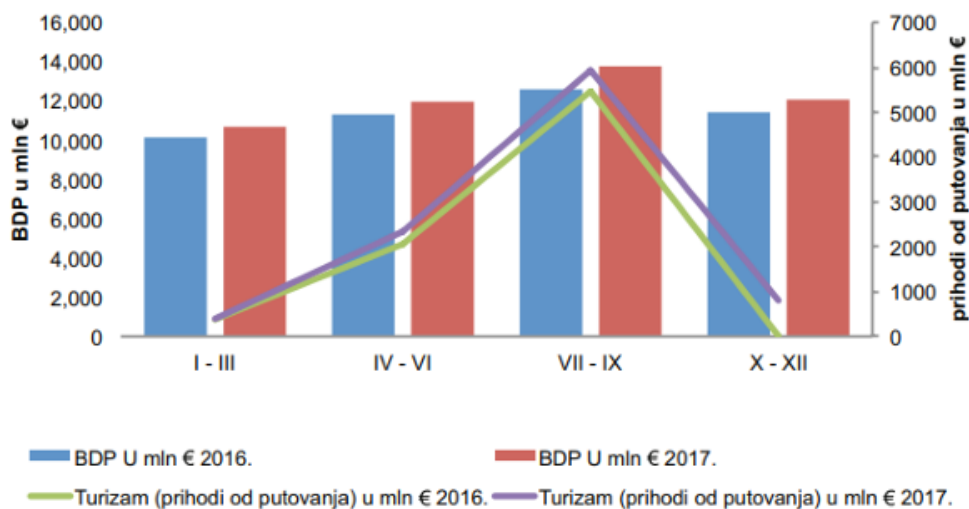
Udio izravne bruto dodane vrijednosti turizma u ukupnoj bruto dodanoj vrijednosti, %		10,89
Izravni bruto domaći proizvod turizma	5.31	
Udio izravnog bruto domaćeg proizvoda turizma u bruto domaćem proizvodu, %		11,40

Izvor: Državni zavod za statistiku, 2019. Dostupno na: https://web.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2018/12-04-01_01_2018.htm [07.05.2024.]

Prema podacima satelitskog računa turizma iz tablice 12 za 2016. godinu u Hrvatskoj, unutarnja turistička potrošnja iznosila je 10,4 mil. eura, s 97,89% potrošnje dolazeći iz unutarnjih turističkih izdataka i 2,11% iz ostalih komponenti. Dolazni turistički izdaci činili su 8.82 mil. eura, od čega su nerezidentni turisti s noćenjem ostvarili 94,12%. Domaći turistički izdaci iznosili su 1.40 mil. eura, s većinom potrošnje (85,54%) usmjerenom na domaća putovanja. Ukupna bruto dodana vrijednost turističkih djelatnosti bila je 9.28 mil. eura, dok je izravna bruto dodana vrijednost turizma iznosila 4.21 mil. eura, a izravni BDP turizma bio je 5.31 mil. eura. Ova razina potrošnje generirala je domaću dodanu vrijednost koja čini 10,9% ukupne bruto dodane vrijednosti u turizmu u gospodarstvu te 11,4% u ukupnom bruto domaćem proizvodu Hrvatske. U javnosti je često pogrešno shvaćeno da turizam čini 19 do 20% BDP-a Hrvatske. No, stvarni udio turizma u BDP-u, kada se uzmu u obzir turistički prihodi iz platne bilance, iznosi 11,40%. Kada se uključuju svi izravni i neizravni učinci, procjenjuje se da turizam doprinosi 16,9% bruto dodane vrijednosti nacionalnog gospodarstva. Ova procjena pokazuje da turizam ne generira toliko visok udio dodane vrijednosti kao što se često misli. Također je izračunata uvozna ovisnost turizma, koja iznosi 6,5%.

Publikacija Turizam u brojkama iz 2017. godine iznijela je podatke o BDP i prihodima od turizma. U podacima je pokazano kako je 2017. godina nadmašila 2016. u svim tromjesečjima po BDP-u i po ukupnim prihodima od putovanja. Prihodi od turizma su u 2017. godini porasli u usporedbi s 2016. godinom, a znatno su poboljšani rezultati predsezone i posezone (1., 2. i 3. kvartal), zahvaljujući različitim aktivnostima i programima usmjerenim na produljenje turističke sezone (Šutalo i sur., 2011).

Slika 4. BDP i prihodi u turizmu, usporedba 2016. i 2017.godine

Izvor: Republika Hrvatska Izdanje 2018. Ministarstvo turizma i sporta Republike Hrvatske. Turizam u brojkama 2017. (2018.) Dostupno na: https://www.htz.hr/sites/default/files/2018-08/HTZ%20TUB%20HR_%202017%20FINAL.pdf [16.05.2024.]

Hrvatska udruga turizma (2019) objavila je podatke kako je turizam u 2016. godini stvorio 317.000 radnih mjesta, od kojih je 108.000 bilo direktno povezano s turizmom, a preostalih 209.000 u djelatnostima vezanim za turizam, što čini 20% ukupnih radnih mjesta u zemlji.

Ovi objektivni podaci TSA za 2016. godinu jasno pokazuju važnost ukupnih učinaka turizma i naglašavaju da će turizam biti središte strateškog planiranja za budući razvoj Hrvatske. Do 2020. godine, strategija razvoja turizma i uspostava TSA trebale bi se fokusirati na razvoj regionalnih satelitskih računa putem pilot projekata, osiguravanje pravovremenih informacija, kvalitetnu organizaciju te suradnju s globalnim i europskim institucijama.

Satelitski račun turizma sada je sastavni dio službene statistike Republike Hrvatske, a njegovi rezultati su metodološki usporedivi s podacima iz drugih zemalja jer su tablice satelitskog računa turizma izrađene u skladu s međunarodnim metodološkim standardima "Satelitski račun turizma: Preporučeni metodološki okvir 2008." i "Međunarodne preporuke za statistiku turizma 2008." (Vlada Republike Hrvatske, 2019).

4.2 Usporedba Hrvatske sa drugim državama

Ivandić (2014) je prikazao usporedbu udjela turizma u BDP-u europskih država sukladno podacima dostupnima za određene godine po državama. Tako je, prikazavši Hrvatske brojke iz 2011.godine usporedio Hrvatsku sa državama poput Austrije, Francuske, Portugala, Slovenije i Španjolske. Dobiveni podaci ukazuju kako Hrvatska ima znatno veći udio turizma u BDP-u od ostalih država.

Drugi, noviji podaci, izvučeni iz statistike koju vodi Državni zavod za statistiku, pokazuju usporedbu Republike Hrvatske prema bruto dodanoj vrijednosti turizma, bruto dodanoj vrijednosti i doprinosu turizma bruto dodanoj vrijednosti u 2016.godini, a rezultati izvučene statistike vidljivi su u tablici 13.

Tablica 13. Međunarodna usporedba bruto dodane vrijednosti turizma, bruto dodane vrijednosti i doprinosa turizma bruto dodanoj vrijednosti u 2016.godini.

Država	Referentna godina	Bruto vrijednost (mil. eur)	dodana turizma	Bruto vrijednost (mil. eur)	dodana	Doprinos bruto vrijednosti, u %	turizma dodanoj
Austrija	2014.	18.721		604.814		3,1	
Danska	2013.	7.424		223.851		3,3	
Estonija	2011.	566		14.616		3,9	
Finska	2012.	4.312		172.417		2,5	
Hrvatska	2016.	4.215		38.696		10,9	
Italija	2015.	87.823		1.463.717		6,0	
Latvija	2013.	837		20.110		4,2	
Litva	2013.	867		31.690		2,7	

Mađarska	2012.	4.823	83.634	5,8
Nizozemska	2014.	20.336	604.814	3,4
Poljska	2012.	6.862	344.985	2,0
Portugal	2015.	10.468	156.839	6,7
Češka	2014.	3.733	141.582	2,6
Rumunjska	2013.	2.627	126.843	2,1
Slovačka	2013.	1.739	67.522	2,6
Slovenija	2014.	1.182	32.503	3,6
Španjolska	2011.	64.756	983.670	6,6

Izvor: Državni zavod za statistiku, 2019. Dostupno na: https://web.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2018/12-04-01_01_2018.htm [07.05.2024.]

Tako su podaci pokazali da je, iako zbog veličine, broja stanovnika i drugih faktora, bruto dodana vrijednost Republike Hrvatske znatno niža od većine drugih država sa kojima se radila usporedba, doprinos turizma njenoj bruto dodanoj vrijednosti u postotnom udjelu i dalje na najviši od svih nabrojanih država, što dodatno naglašava važnost turizma u gospodarstvu Republike Hrvatske.

Za manje razvijene zemlje, kao što je Republika Hrvatska, turizam i turistički prihod igraju iznimno važnu ulogu jer čine značajan udio u nacionalnom bruto domaćem proizvodu (BDP-u). To je vidljivo na prikazanim podacima da je Hrvatska 2016. godine zauzela vodeće mjesto u Europi s udjelom turizma u BDP-u u usporedbi s drugim europskim zemljama. Tijekom 2017. godine, turistički prihodi od stranih gostiju u Hrvatskoj iznosili su 9,493 milijarde eura, što čini 19,5% ukupnog BDP-a, a to predstavlja povećanje od 10% u odnosu na 2016. godinu, kada su iznosili 8,635 milijardi eura. Prema podacima Hrvatske narodne banke (HNB) za 2018. godinu, prihodi od turizma od stranih gostiju iznosili su 10,097 milijardi eura, što je rast od 6,4% u usporedbi s 2017. godinom. U posljednjem kvartalu te godine (listopad, studeni, prosinac), prihodi od turizma dostigli su 851,9 milijuna eura, što predstavlja povećanje od 5,6% u odnosu

na isto razdoblje prethodne godine (807 milijuna eura), odnosno rast za 44,8 milijuna eura (Vlada Republike Hrvatske, 2019).

5. ZAKLJUČAK

Svi iznijeti podaci u sklopu ovog rada naglašavaju ključnu ulogu turizma kao bitnog sektora unutar ekonomije Republike Hrvatske.

Turizam čini značajan dio hrvatskog gospodarstva, doprinoseći visokom udjelu bruto domaćeg proizvoda (BDP-a) te generirajući značajan broj radnih mjesta. Uz kontinuirani porast broja dolazaka turista i noćenja, Hrvatska se etablirala kao jedna od popularnijih turističkih destinacija u Europi.

Osim toga, turistički sektor ima značajnu ulogu u poticanju regionalnog razvoja, osobito u obalnim područjima. Povećanje turističke infrastrukture i investicije u turizmu doprinijele su ekonomskom prosperitetu tih regija, stvarajući nova radna mjesta i poboljšavajući kvalitetu života lokalnog stanovništva.

Iako su identificirani izazovi s kojima se hrvatski turizam suočava, poput ovisnost o inozemnim turistima i njihovim sezonskim posjetima koja predstavlja potencijalni rizik za gospodarstvo u vrijeme globalnih kriza ili nepredviđenih događaja, turizam u Hrvatsko gospodarstvo donosi veliki doprinos, potrošnja turista raste, otvaraju se nova radna mjesta, a time se potiče razvoj ekonomije.

Za održavanje turizma kao bitnog gospodarskog sektora u Hrvatskoj, koji zauzima preko jedne desetine BDP-a, nužno je nastaviti ulagati u infrastrukturu, promovirati održiv turizam te unaprijediti kvalitetu usluga kako bi se privukli zahtjevniji turisti i produžila turistička sezona.

Stoga se može zaključiti kako turizam ima značajan pozitivan utjecaj na razvoj hrvatskog gospodarstva. Međutim, važno je donositi strateške odluke i politike koje će osigurati održiv rast ovog sektora, smanjiti njegovu ranjivost te potaknuti ekonomski prosperitet i ravnomjeran regionalni razvoj u Republici Hrvatskoj.

POPIS LITERATURE

1. Bartoluci, M. (2013). *Upravljanje razvojem turizma i poduzetništva*, Zagreb.
2. Blažević, B., & Vuković, T. (2001). Mogućnosti turizma u rješavanju problema nezaposlenosti. *Tourism and hospitality management*, 7(1-2), 21-36.
3. Curić, Z., Glamuzina, N., & Opačić, V. T. (2012). Contemporary issues in the regional development of tourism in Croatia. *Hrvatski geografski glasnik*, 74(1.), 19-40.
4. Čavlek, N., Bartoluci, M., Prebežac, D., & Kesar, O. (2011). *Turizam-ekonomske osnove i organizacijski sustav*, Zagreb.
5. Čović, K., Bilal Zorić, A., & Buljat, M. (2023). Mjerenje izravnih ekonomskih učinaka turizma TSA metodom: statistička analiza rezultata za Hrvatsku i odabrane zemlje EU. *ET²eR–ekonomija, turizam, telekomunikacije i računarstvo*, (1), 41-48.
6. Državni zavod za statistiku, 2019. Dostupno na:
https://web.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2018/12-04-01_01_2018.htm [27.05.2024.]
7. Dwyer, L., Forsyth, P. i Spurr, R. (2004). „Evaluating Tourism’s Economic Effects: New and Old Approaches“. *Tourism Management*, (25), 3: 307-317.
8. Favro, S., & Saganić, I. (2007). Prirodna obilježja hrvatskog litoralnog prostora kao komparativna prednost za razvoj nautičkog turizma. *Geoadria*, 12(1), 59-81.
9. Gartner, W. C. (2014). ISTRAŽIVANJA EKONOMSKOG UTJECAJA TURIZMA: KOME IDE ZLATO?. *Acta turistica*, 26(1), 7-21.
10. Halkier, H. (2010). Tourism knowledge dynamics. *Platforms of Innovation: Dynamics of New Industrial Knowledge Flows*, 233-250.
11. Hara, T. (2008). *Quantitative Tourism Industry Analysis: Introduction to Inputoutput. Social Accounting Matrix Modelling and Tourism Satellite Accounts*. Oxford: Butterworth-Heinemann, Elsevier Inc.
12. Hrvatska udruga turizma: satelitska bilanca potvrdila velik značaj turizma za domaće gospodarstvo (2019) Dostupno na: <https://hrturizam.hr/hut-satelitska-bilanca-potvrdila-velik-znacaj-turizma-za-domace-gospodarstvo/> [29.05.2024.]
13. Hrvatski zavod za zapošljavanje, Dostupno na:
<https://statistika.hzz.hr/statistika.aspx?tipIzvjestaja=1> [27.05.2024.]
14. Ivančević, T., Perec, K. (2017) *Osnove ekonomije*, Visoka poslovna škola Zagreb, Zagreb.

15. Ivandić, N. (2014.) TSA RH 2011. – *Turistička satelitska bilanca – izravni i neizravni učinci turizma u RH*. Dostupno na:
<http://www.iztzh.hr/UserFiles/file/novosti/2014/Opatija TSA-2011.pdf> [07.05.2024.]
16. Ivandić, N., & Marušić, Z. (2017). Implementation of tourism satellite account: Assessing the Contribution of Tourism to the Croatian Economy. *Evolution of Destination Planning and Strategy: The Rise of Tourism in Croatia*, 149-171.
17. Ivandić, N., & Pavlić, I. (2020). Integrirani model regionalnog satelitskog računa turizma: primjer Dubrovačko-neretvanske županije i grada Dubrovnika. *Ekonomski misao i praksa*, 29(1), 179-204.
18. Krajnović, A., Buškulić, A., & Bosna, J. (2016). The role of the tourist boards in the development of event tourism of Zadar County. In Faculty of Tourism and Hospitality Management in Opatija. Biennial International Congress. Tourism & Hospitality Industry (p. 174). University of Rijeka, Faculty of Tourism & Hospitality Management.
19. Lovrinčević, Ž., Mikulić, D., & Galić Nagyszombaty, A. (2013). JE LI BDP PRIKLADAN POKAZATELJ ODRŽIVOG EKONOMSKOG RAZVITKA?. *Ekonomski pregled*, 64(5), 474-493.
20. Meis, S., & Wilton, D. A. (1998). *Assessing the economic outcomes of branding Canada: Applications, results and implications of The Canadian Tourism Satellite Account*. Canadian Tourism Commission.
21. Netto, A. P. (2009). What is tourism? Definitions, theoretical phases and principles. *Philosophical issues in tourism*, 37, 43-62.
22. Nerad, A., & Koščak, M. (2020). Mjerenje direktnih i indirektnih učinaka turizma na BDP metodom TSA (satelitski račun turizma): Analiza rezultata za Sloveniju i njena najveća turistička tržišta. *Acta Economica Et Turistica*, 6(1-2), 133-154.
23. Pičuljan, M., Težak Damijanić, A., & Šergo, Z. (2018). Identifikacija i sistematizacija utjecaja turizma. *Ekonomski misao i praksa*, 27(2), 585-602.
24. Republika Hrvatska Izdanje 2018. Ministarstvo turizma i sporta Republike Hrvatske. Turizam u brojkama 2017. (2018.) Dostupno na:
https://www.htz.hr/sites/default/files/2018-08/HTZ%20TUB%20HR_%202017%20FINAL.pdf [16.05.2024.]
25. Republika Hrvatska Izdanje 2023. Ministarstvo turizma i sporta Republike Hrvatske. *Turizam u brojkama 2022*. (2023.) Dostupno na:

https://mint.gov.hr/UserDocsImages//2023_dokumenti//230804_turizam_u_brojkama_2022_hrv.pdf [20.05.2024.]

26. Šonje, V. (1999). Financijski razvitak i gospodarski rast. *Privredna kretanja i ekonomska politika*, 9(73), 241-280.
27. Šutalo, I., Ivandić, N., & Marušić, Z. (2011). Ukupan doprinos turizma gospodarstvu Hrvatske: Input-Output model i satelitski racun turizma. *Ekonomski pregled*, 62(5-6), 267-285.
28. Vlada Republike Hrvatske, 2019. Dostupno na: <https://vlada.gov.hr/vijesti/prihodi-u-turizmu-u-2018-godini-procijenjeni-na-12-milijardi-eura-sto-je-najvise-ikad/25185>. [10.05.2024.]
29. WTO (2001). *Enzo Paci Papers on Measuring the Economic Significance of Tourism Vol. 1*. World Tourism Organization.

POPIS SLIKA

Slika 1. Hrvatske turističke regije

Slika 2. Tablice turističke satelitske bilance

Slika 3. Turistička satelitska bilanca Republike Hrvatske za 2011.godinu

Slika 4. BDP i prihodi u turizmu, usporedba 2016. i 2017.godine

POPIS TABLICA

Tablica 1. Rezultati relevantnih pokazatelja turističkog razvoja 2009.godine

Tablica 2. Postotni udio pojedinih turističkih regija u ukupnom turističkom prometu 2009.godine

Tablica 3. Osnovni pokazatelji razvoja turizma Republike Hrvatske u razdoblju od 1980. do 2015.godine

Tablica 4. Kretanje turističkog prometa u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 1980. do 2015.godine

Tablica 5. Strani turistički promet po zemljama

Tablica 6. Dolasci turista po županijama u 2022.godini

Tablica 7. Noćenja turista po županijama u 2022.godini

Tablica 8. Smještajni kapaciteti po županijama u 2022.godini

Tablica 9. Gradovi i općine s najvećim turističkim prometom u 2022.godini

Tablica 10. Turistički promet na otocima u 2022.godini.

Tablica 11. Pokazatelji uloge turizma u gospodarstvu za odabrane zemlje EU

Tablica 12. Satelitski račun turizma Republike Hrvatske za 2016.godinu

Tablica 13. Međunarodna usporedba bruto dodane vrijednosti turizma, bruto dodane vrijednosti i doprinosa turizma bruto dodanoj vrijednosti u 2016. godini